

ניתן לצפות בשיעורים נוספים באתר של
מכון מאיר בכתובת: www.meirtv.co.il

בגין התודעה

עיון בפרשת השבוע על פי החת"ם סופר

1. חת"ם תורת משה כי תבא

והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה וירשתה וישבת בה. בספרי אם תקיים מה שכתוב בענין זה תירש את הארץ. והקשה מורי בהפלאה הא אין ביכורים אלא אחר ירושה וישיבה. וי"ל דהנה יל"ד בכרכת המזון אנו אומרים מזדים אנחנו לך על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה ועל שהוצאתנו מארץ מצרים, וקשה הרי תחלה הוציאנו ממצרים ואח"כ הנחילנו ארץ ישראל, ומי"ט הקדים שהנחלת. אבל האמת יורה דרכו, וזוה יתיישב ג"כ קושית רמב"ן [לעיל י"א י"ח] על הספרי דמפרש בפרשת והיה אם שמוע, ושמתם את דברי אלה על לבבכם קאי אלעיל אואבדתם והיינו בגלות תשימו על לבבכם שלא יהיו חדשים כשתחזרו, א"כ קשה איך קאמר אח"כ למען ירבו ימיכם על האדמה ... אבל נ"ל שאעפ"י שאבותינו התהלכו מגוי אל גוי ומממלכה אל עם אחר [דהיי"א ט"ז כ'], מ"מ בכל מקום שהלכו היה לבם ועינם וכל מחשבותם אל ארץ נחלתם אשר נתן להם השי"ת, וכן אמרו השבטים לפרעה לגור בארץ באנו [בראשית מ"ז ד'], ולא להתיישב, כי בכל רגע האפשרי דעתנו על נחלתנו, וכל זמן שהיה דעתם כך לא שלט בהם פרעה וגזירותיו, ולכן כתיב [שמות א' ו'] וימת יוסף ואחיו וכל הדור ההוא, אשר לא נתיישבו אלא כגרים בעלמא, כשמתו אלו ובני ישראל פרו וישרצו וירבו, ומאותן דורות החדשים ותמלא הארץ אותם, ומיד ויקם מלך חדש ויאמר הבה נתחכמה. והיינו דקאמר מקרא ביכורים וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט, כשהי' עדיין מתי מעט אז גרו שם כגרים ולא נטשו נחלתם, ויהי שם לגוי גדול אז וירעו לנו המצריים. ועל כן הזהירנו אפילו אם ח"ו ואבדתם וגו' מכל מקום ושמתם דברי אלה על לבבכם וגו' למען ירבו ימיכם איננו שכר, אלא עדיין מיירי בגולה ירבו ימיכם על האדמה, כל מקום שאתם הולכים יהיה כל מחשבותיכם על האדמה, כימי השמים הישנים על הארץ הישנה, עד תזכו לשמים החדשים והארץ החדשה במהרה בימינו. וע"כ אמרינן מזדים אנחנו לך שהנחלת לאבותינו יורדי מצרים הנחלת להם ארץ חמדה בכל מקום שהגליתם ובזכותם הוצאתנו ממצרים. והי"נ קאמר כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה, שתהיה בעיניך כבר קודם ביאתך שהיא נחלתך בכל מקום שאתה שם, אז תזכה וירשת וישבתה בה,

והיינו דקאמר ספרי אם תקיים המצוה האמורה בענין היינו שתהי' א"י לך לנחלה אז בזכות זה תירש הארץ.

2. עולת ראיה ב' עמ' קע"ד-קע"ה

החיים לידון לידע ולהודיע ולהודע. החיים אינם כי-אם דעת, אלא שיש דעת גדולה והיא חיים גדולים, ויש דעת קלה והחיים ההם ג"כ קלים. שהרי אם יעשה החי כל פעולות החיים ובפנימיותו לא ידע מהן אינו נקרא חי כלל. וכן כל ההנאות שבעולם הן רק ידיעות של דבר מהנה, אלא שהן מתחלקות לפי הדרכים, שעל ידם אפשר להגיע לאותה הידיעה: יש ידיעות הבאות ע"י שמיעה ויש ע"י ראי' ויש ע"י טעימה, ויתר החושים, אבל עכ"פ המהנה אינו כ"א הידיעה הטובה הנאותה, והחומר הוא הכלי שעל ידו מגיעים את הידיעה. גם כל מיני צער אינם כ"א ידיעות שאינן נאותות, שנודעות ע"י הרגש כוית אש או פצע או טעם מר וכדומה. נמצא שאפילו בחיי הגוף אין כלל חיים בעולם מבלעדי ידיעה, אלא שבהיות הנפש היודעת כלולה בחומר באות לה הידיעות ע"י החמרים. ומזה נבין ערך הנפש השכלית לעומת הבהמית המרגשת, כמו שאנו רואים, שכל מה שיגדל האדם בערכו תהי' הידיעה, שתשמח לבבו ותמלאהו רצון, צריכה להיות יותר גדולה, חסר לב ישמח על חכמה קלה, וגדל דעה לא ישם לה לב כ"כ.

3. עין אי"ה ברכות ב', ט', של"ח

ועוד פתח ר"י בכבוד תורה ודרש, הסכת ושמע ישראל היום הזה נהיית לעם, וכי אותו היום נתנה תורה לישראל כי אלא ללמדך שחביבה תורה על לומדיה בכל יום ויום כיום שנתנה מהר סיני. מהותה של כל אומה תגדר ע"פ דיעותיה וקניניה הרוחניים. ובאשר ברוב הדיעות הולכות ומשתנות, מתבררות ומשתלמות, עד שלובשות במשך הזמן צורה חדשה, ע"כ תחול בכל אומה זקנה וביטול כת, הפרדה וכליון. כי כאשר יאבדו סגולותיה הרוחניות, דיעותיה ומסורותיה, את ערכם לגמרי, כבר אין מעמד פנימי לאומה. וכשתגבר עליה איזה כח מן החוץ לא תוכל לעמוד על נפשה, באשר חסר לה המעוז של החבה הפנימית לעמוד בצבינה. ובזאת התכונה עצמה עומד ברית ד' עמנו להקים אותנו לעולם לו לעם. כי אור האמת של שם ד' ית' שנקרא עלינו הוא המאור שאין לו קצבה ותכלית, האמת שאין אחריה אמת, האמת שכל מה שישתנו הדיעות

והמושגים ויתבררו ביותר יוסיף עז וצדק ויגלה לעין כל בהוד והדר. ע"כ אין בעם ישראל החי בתורתו זקנה. חבתו הקדושה כרשפי אש שלהבתיה לשם ד' הנקרא עליו, לדיעותיו, לתורתו, לא יוכלו לעולם לסור מנקודת חבתם הראשונה, ועוד יוסיפו להלך הלך ואור. ע"כ בכל יום ויום יוכל לאמר לישראל היום הזה נהיית לעם, היום זרח עליך אור חדש של מושגך המאירים באור עולם של האמת האלהית. כי האמת המוחלטת והגמורה לא תתישן לעד ולעולם, ולא תאבד כחה כימי השמים על הארץ.

4. אגרות הראי"ה א' עמ' ב'; אגרת ב'

אם היה שום עם בעולם, שעיקר הווייתו בתור עם וקיומו יוה' תלוי באיזו דעה, אז היתה רשות גמורה וגם חובה שביחש לזאת הדעה לא ימצא בקרבו חופש-הדעות. כי אין זה חופש כ"א עצלות מהגן על עצמה, בשביל איזו נטיה של גירוי עצבים מאנשים פרטיים. אמנם לפעמים ימצאו יחידים, שיוכלו למרוד באומתם, כשימצאו אותה הדעה, המאגדת ומקיימת את אומתם, היא מזקת לכלל האנושיות, ע"כ יפקירו את האומה בשביל האמת. אבל כ"ז שתהי' הדעה המחזקת את אומתם דעה בלתי מפסדת כלל, וק"ו כשתהי' עוד דעה מועלת חוץ לגבולה, ולגוף האומה תהיה יסוד חייה, אז אין שום מקום לסבלנות, והסבלן בזה ראוי לבדיון פנימי מכל האומה וגם מכל האדם. ... ע"כ מי שגורם בדעותיו, ומכש"כ במעשיו, רפיון להדעה שמחיה את האומה, הוא פושע לאומי, שהסליחה להם היא אולת. ... ע"כ זאת היא עצת ד' שהפליא עצה, הגדיל תושיה, שכפי אותו המיעוט שכחות האומה מתמעטים, כן יהי' נגרע כח היכולת, ומניעת היכולת היא לנו לעדה על חפץ ד', ומניעת החפץ יש לה הרבה דרכים, לפעמים מניעה מעשית, כמו יראת מלכות וכיו"ב, ולפעמים מניעה רוחנית, שמהם היא ג"כ המצוה שלא לאמר דבר שאינו נשמע. וכשישנן מניעות כאלה הננו מרוצים בזה, מפני שאנו מכירים שכך הוא רצון ההשגחה העליונה בעתים כאלה.

5. אורות עמ' נ"ג-נ"ד; אורות התהיה ד'

באומתנו, אשר הרוחניות העליונה של האידיאלוגיה שהיא הרבה הרבה למעלה מכל עולם ההוה הוא בסים נשמתה, יש אשר מכל תנועה של חופש חמרי ושל התמכרות לעבודה בענינים חמריים מעשיים וחברתיים, נכנס בה מיד רטט פנימי

שמוא המרדה המעשית תמועט את מעינה, שמוא "כל מה שיוסיף הישוב תקון, יוסיף השכל הורבן", ומתוך כך היא עושה את פעולותיה הכלליות המעשיות במחצית אנרגיה, והרי הרוחניות מתמרפת מפני הסבוך ההמרי וההמריות מתחלשת מפני העירוב הרוחני הנדחק אל תוכה. ע"כ היא צריכה להעמיד חסידים גדולים, המיוחדים בגדלות הדעה, המבצרים את המעמד הרוחני של כללות האומה בקרבם פנימה. הם, העליונים הללו, יודעים, שאוצר רוח האומה הוא בקרבם, על כן אינם חרדים כלל על מועט המבוע הרוחני של כללות האומה מפני המרדה של העבודות המעשיות. הרוחניות החיובית כבר היא מתפלשת באומה מאליה, ע"פ סגולתה הפנימית, ע"י הארת אלה היחידים, שהם שלוהי צבור, ונושאים הם בלבכם את אוצר הרוחניות המחיה של כל העם. הם מכירים כי סגולתם העליונה היא האוצר הקבוצי של כללות האומה, והאומה מכרת בהם את המקום המכובד לנכסיה היותר יקרים, ועל כן היא מכבדתם ומתיראה מהם יראת הרוממות. ברית אלהים בארץ גלויה דוקא ע"י עבדי אלהים העליונים, והגבורה החמרית הולכת ועושה את דרכה ואת סדריה, בטוהה היא שלא תחלל את מעין קדשה, כי ישנם עמה שומרי חומתה העליונה. אז הסבלנות מתפתחת והחיים המעשיים פורחים. ... זהו המצב המאושר שעמנו צריך לשאוף אליו ולדאוג להקימו בתנועת תחיתו על אדמתו.

6. עין אי"ה ברכות ב', ט', רע"ז

אם ראית דור שהתורה חביבה עליו פזר כו' ואם ראית דור שאין התורה חביבה עליו כנס כו'. חבת התורה תלויה בעיקר בהכשרת הנפשות וטהרת הלבבות להבין ערכה הגדול של התורה, המאור שבה וההצלחה האמתית שהיא מצלחת את העוסקים בה ואת הכלל כולו על ידם. והנה אלה הדיעות התחלתם תלוי' בהבנות רבות ערך של עקרי תורה עמוקים ורמים. וזה הכלל שכל נפילה מוסרית שתהי' בעולם התחלתה באה בסכת נפילת הדעת, כשמשבתשות הדיעות מתקלקלת השורה של ההנהגה הישרה בין אותם שהם מצויינים בידיעה והשכלה. ומזה ישתרבו הדבר עד שמתקלקלת ג"כ השורה ההמונית עוד באופן יותר שפל ומכוער. ע"כ אם אנו רואים דור שאין התורה חביבה עליו, הוא אות שנתקלקלו הדיעות, וסבת קלקולי הדיעות בא ברוב מפני שנשתנו סדרי החיים, וההבנה שהיתה מתלבשת בצורה ידועה לפי ערך הדור הקודם, שהיתה מספקת לחבב את התורה על הדור אינה מספקת כעת. מפני שבדור הקודם היו מבינים מאותם הצעירים שנאמרו הדברים המועילים לחבתה של תורה את התוך הפנימי שבהם והיו נמשכים על ידם לתורה ואהבתה. והדור הזה לא ישכיל לקחת מאותם הצעירים את הכונה הפנימית, כי לפי מצבו ודרכיו אין אותם הצעירים והרעיונות

השגורים, שהי' די להם לפתח שערי דעה בדור שלפניו, מספיקים לדורו. ע"כ החובה להוסיף דעת בדברים הגדולים שהם עקרי תורה, לברר הדברים ביותר בעומק הגיון. וכשישכילו משכילי הדור היחידים את החסר להם באמונות ודיעות, תועיל ההדרכה, שבהמשך הזמן תתקן הנהגתם ויחשם אל התורה, וממילא תשוב ג"כ החבה לתורה בכלל הדור. והנה הענינים שהם גדולי ערך בחלק העיוני שבתורה, לא יהיו לעולם נפזרים לפני כל בני הדור, כ"א מכונסים במקומות ידועים לפני השרידים ממביני מדע שבדור המשכילים ע"ד אמת. ע"כ בשעה שאין התורה חביבה, אות היא שיש חסרון בחלק המדעי שבתורה שלא הוברר כל צרכו. ע"כ פעל הדבר שנתרחקו המסוגלים להשכיל מן התורה, וזאת גרמה להתרחקות כלל הדור, אז לא יעלה על לבך שתתקן המעוות בהרבותך דברים פשוטים, בתוכחת מוסר של גערה ורעיונות המוניות שלוקחות לבב כל איש תם וישר, אע"פ שנכונות ואמתיות הנה. כי לא זאת המגרעה, וראוי לרפאת המחלה בשרשה, כי שורש המחלה שבאה עד מדה זו של סילוק חבת התורה, היא מניעת הדעת וחסרון הביורור של הידיעות העקריות המביאות בהבנתם הברורה לחבב את התורה על הבריות. ע"כ כנס, תראה להוסיף עומק בדעות העיוניות שבתורה, שהם ענינים מכונסים למקומות פרטיים אע"פ שאינם שוים לכל הדור, אבל רק בזאת תרפא מחלת מאסה של תורה.